

Ana Ruiz Ruiz
Francisco Rausell Ruiz
Angel Castanyer Rausell

El tio Francisco

Mestre d'Obres de Foios

Ana Ruiz Ruiz
Francisco Rausell Ruiz
Àngel Castanyer Rausell

El tio Francisco Mestre d'Obres de Foios

Volem agrair les aportacions de:

Francisco Bruixola Pedro “Tio Paco”,
Guillermina Corell Dorba, Milagros
Fontestad Rodrigo, Vicent Ruiz Llistó,
Alberto Saurí París

*sense el testimoniatge dels quals aquesta
semblança no seria la que és.*

Introducció

La personalitat de Francisco Ruiz Ferrando, el tio Francisco “Caparotllos” és un cas en la història de Foios.

Ho és per diferents motius. El principal perquè l'urbanisme del poble, sense ell, no seria avui el que és; la Jutera i els edificis públics que daten del primer terç del segle XX, han estat pràcticament tots projectats i dirigits per ell a una època on la iniciativa pública era escassa a nivell municipal. Òbviament moltes de les principals vivendes de la mateixa època i avui protegides, també se li deuen a ell.

Des de Massamagrell fins a Tabernes Blanques, a tots els pobles, podem trobar cases que porten a les

façanes i ferraments, pel que fa a projecte i execució, la firma del tio Francisco.

En Foios, al carrer Barones de Alcahali, números 6,8,10 i 12, on viuen els seus nets Rafael, Ana, Elena y la seua besnéta Núria, existixen, protegides per la Generalitat Valenciana, en perfecta conservació, les cases amb les seues façanes que tenen la finesa i la elegància del Modernisme de la època, tan ben captat pel tío Francisco gràcies a les seues lectures y els seus viatges a Barcelona.

També fou projectada i realitzada per ell la casa dels "Artillers" ubicada en l'actual avinguda Hugo Bacharach, i algunes altres més.

De la importància i capacitat d'intervenció del tio Francisco com empresari, a part de les construccions importants que es poden contemplar, en tenim una prova documental en una proposta que fa a l'ajuntament d'Alfajar el 23 de Novembre de 1928.

Assabentat de que l'ajuntament d'Alfajar projecta una operació *"de empréstito o préstamo para largo plazo y en cuantía de alguna importancia, al efecto de destinarla a construir algunos edificios municipales y realizar otras reformas urbanas"* proposa a l'ajuntament la conveniència de prescindir de l'operació financera projectada i es compromet *"previa la oportuna aprobación de proyectos facultativos, a construir a partir del año 1929, los edificios siguientes:*

Escuelas graduadas

Casa Cuartel de la Guardia Civil

Mercado.

Y posteriormente a la terminación de estos edificios verificar la construcción de alcantarillado y pavimento”.

Conjuntament amb la proposta tècnica ofereix un finançament de les obres a raó de 40.000 a 50.000 pessetes anuals al 6% d'interès en el cas que les obres executades no foren pagades transcorreguts tres mesos a partir de l'entrega de les certificacions. Una fórmula que sens dubte havia de ser molt més avantatjosa per l'ajuntament que l'emprèstit o préstec que tenia previst realitzar.

No solament el tíó Francisco és un cas pel que va fer, com diem, sinó per l'esperit amb que ho va fer. Va ser un emprenedor, un mestre d'obres d'idees avançades, tant en l'aspecte professional com humà.

I finalment, també és un cas perquè resulta incomprensible que una personalitat com la del tíó Francisco haja passat a la història de Foios, fins vui, sense pena ni glòria.

Incomprensible no és el terme exacte car el silenci sobre la seua persona –com la de tants altres- només s'entén per la magnitud de la tragèdia de la nostra guerra “incivil”.

En massa casos han hagut de passar molts anys per intentar recuperar la memòria. I és la generació dels

nets –en el cas del tio Francisco la seua neta Ana- la que ha començat a abatre el mur de silenci.

També és just reconèixer que arribada la democràcia, el consistori de Foios, l'any 198.. proposà a la família incorporar al nomenclàtor de Foios el nom del mestre d'obres i erigir un bust d'ell a l'Albereda.

Una certa confusió per part de la família en aquell moment va aconsellar ajornar la decisió.

Existix malauradament poca documentació escrita i gràfica que ens permeta traçar una biografia exhaustiva. No s'han trobat, per exemple, els plànols que va realitzar o sobre els quals va treballar, ni informes, ni estudis; només algunes notes i algun que altre pressupost que recollim en aquesta semblança.

Si aquesta manca de documentació no és essencial per apreciar l'obra realitzada ja que, per sort, a la vista està, sí que hauria pogut ser un inconvenient a l'hora de saber les condicions i l'esperit amb que va estar executada i sobretot per conèixer la personalitat singular del tio Francisco.

Condicions i esperit que són, amb l'obra mateix, un dels aspectes més característics i interessants de la seua trajectòria vital.

Per sort, per conèixer la manera amb que el tio Francisco va treballar pel poble disposem dels testimonis orals –amb una excepció, tots

contemporanis seus– recollits micròfon en ma per la seua neta Ana.

De procedència i idees diverses, tots corroboren el que a nosaltres mateixos ens havien contat els nostres pares.

Sobre la seua persona

El tio Francisco, “Caparotllos” (17/03/1877 - 08/08/1964) va nèixer i morir a Foios on va exercir la professió de Mestre d’Obres (a l’època, els Mestres d’Obres feien moltes de les funcions dels arquitectes d’avui). També va ser Jutge de Pau del poble; una de les persones entrevistades recorda que va ser ell qui la va casar en guerra quan no se celebraven casaments religiosos.

El nom de “caparotllos” li ve de la seua infància i l’anècdota del seu malnom la va contar ell mateix al seu net Paco.

Estava en la plaça de Foios jugant amb els seus amiguets i menjant-se un rotllo de pa, quan va passar el rector camí de l’església; tots els xiquets van anar corrent a besar-li la mà com era costum en aquella època; tots els xiquets, menys ell! Un dels nens li va dir al mossèn “mireu eixe no ha vingut a besar-li la mà” i el capellà va respondre: “Deixeu-lo; eixe, capant rotllos en té prou”. Els xiquets es posaren a riure, i amb la fantasia que els caracteritza, des d’aleshores el van anomenar “caparotllos”.

Val a dir que aquesta anècdota no deixa de ser significativa de la personalitat del tio Francisco que des de menut ja mostrava el seu caràcter i la seua tendència a no seguir les convencions.

Es va casar molt jove amb una xica de Foios, Patrocinio Rausell, germana del tio Batiste i del tio

Fernando, els de "Joanet". D'aquesta unió van nàixer tres fills que van morir recent nascuts i dos filles, Mercedes i Patrocinio, les dos molt generoses i benefactores com ell, i molt religioses, contràriament al liberalisme i agnosticisme del seu pare.

És important detenir-se a l'època en que va nàixer el tio Francisco per emmarcar les seues idees.

Acabava de ser nomenat Rei d'Espanya Alfonso XII a conseqüència de la sublevació del General Martínez Campos en Sagunt. Començava el període més serè del segle nomenat "de la Restauració", liderat per dos homes d'Estat, Cánovas del Castillo i Práxedes Mateo Sagasta, de profundes conviccions conservadores i monàrquic el primer, liberal, progressista i republicà el segon; tots dos reberen, a la seua manera, l'herència de "las dos Españas" que el convuls segle XIX havia generat i que es va prorrogar al segle XX amb la dictadura de Primo de Rivera i el drama de la bestial guerra civil.

El tio Francisco, com la majoria dels homes de pensament i visió de futur de l'època, des de molt jove s'inclinà per la defensa de la cultura i el progrés i s'afilià conseqüentment al partit liderat per Sagasta.

I va ser tanta l'ajuda que oferí al partit i, després de mort Sagasta, a la seua família, que la viuda, Doña Angela, li va regalar, segons va contar al seu net Paco, un joc preciós de porcellana xinesa i un rellotge de cadena d'or que tota la seua vida va portar a la butxaca de l'armilla.

En la mateixa línia política era admirador i seguidor de Blasco Ibáñez el gran escriptor i polític valencià de finals de segle XIX i principis del XX. I com ell, en aquells temps del regnat d'Alfonso XIII i la dictadura de Primo de Rivera, el tio Francisco era republicà, d'esquerres i lliure pensador.

Segons conten els seus contemporanis, estava molt relacionat amb la societat de València i les autoritats de la època, i freqüentava el Cafè Martí (avui cine Martí) i el City Bar on els tertulians anaven en sabates de xarol i ell no dubtava en presentar-se en brusa i espadenyes d'espart, les clàssiques espadenyes valencianes de beta negra.

La seua personalitat i la seua intel·ligència devien ser molt fortes perquè aquests senyors es desplaçaven des de València per consultar-lo i demanar-li consell.

És probablement al Cafè Martí, o al City Bar que va tenir l'ocasió de conèixer l'industrial alemany Hugo Bacharach. La senyora de Bacharach era fumadora de purets cubans i durant un temps no se'n trobaven enlloc. Un dia el tio Francisco, tal com ell mateix contava l'anècdota, li va donar els purets que li quedaven i es va oferir galantment a buscar-li'n més; l'endemà li en va regalar uns quants paquets convertint-se en el seu proveïdor habitual al mateix temps que s'establia amb el matrimoni alemany una sincera amistat.

Aquesta anècdota i l'encontre seran d'una gran importància per Foios com tindrem l'ocasió de comprovar.

I no solament el tio Francisco era respectat per la classe alta de la societat valenciana de la època sinó que tots els marginats de la capital el coneixien i l'estimaven perquè era molt generós amb ells com ho va ser tota la seua vida amb els més desheretats.

Per la seua generositat i pel respecte amb que els tractava, el tio Francisco tenia un gran ascendent sobre aquestes persones fins al punt de que si un conegut seu havia estat víctima d'algun carterista a València, el tio Francisco només havia d'indicar als seus protegits en quin barri o en quin tramvia s'havia produït el robatori, per què al poc de temps, apareguera, com per art de màgia, la cartera robada!

A més, en aquells temps agitats de principi de segle, s'oferien a acompanyar-lo en el tren quan tornava a Foios per protegir-lo dels enfrontaments entre "blasquistes" com ell i "antiblasquistes" que sempre acabaven -segons l'expressió consagrada de l'època- "com el rosari de l'aurora"; una expressió que ha esdevingut sinònim d'acabar qualsevol situació en desori, quan no a cops.

Sobre la Jutera

En un principi la Jutera, segons J.A. Sauri Tamarit¹, estava destinada a ser implantada a Meliana on des de 1862 existia la fàbrica de mosaics Nolla; altres parlen d'El Puig.

El cert és que la relació personal establerta amb l'industrial alemany al Cafè Martí, com sens dubte la força de persuasió i la solvència tècnica del tio Francisco –en aquell moment ja havia construït les escoles de Foios- devien jugar el seu paper, i la Jutera no s'instal·laria ni a Meliana ni al Puig, sinó que el 3 de maig de 1926 els senyors Meyer i Bacharach van sol·licitar a l'alcalde de Foios “*el correspondiente permiso para la construcción de los edificios industriales destinados a una fábrica de Tejidos e Hilados de Yute*” fàbrica que va obrir les seues portes el 1926, el que demostraria que ja en aquella època es podia començar a construir abans d'obtenir la llicència d'obres!

Per a poder-la construir i dirigir, el Mestre d'Obres presentà a l'ajuntament i a Hugo Bacharach i al seu cunyat i soci, senyor Maeyer, un projecte complet que comportava la planificació de l'entrada del poble des de la carretera de Barcelona, avui avinguda Hugo Bacharach; el projecte d'urbanització dels carrers interiors de la fàbrica; la portada d'entrada a la fàbrica

¹ José Aurelio Saurí Tamari. *Yutera Española S.A. y la Industria del Yute en Foios 1920-2002*

amb els seus pilastres i portatge metàl·lic, les oficines i les primeres naus, les vivendes de la primera planta per a directors, etc.

El pressupost incloïa -a part dels terrenys que alguns foren comprats i altres regalats per les gestions del tio Francisco- el cost detallat per m2 de tota la urbanització, la portada d'entrada de les oficines, cases de la direcció i primeres naus. Posteriorment, donat la confiança dipositada pels industrials amb el Mestre d'Obres, les obres van seguir fent-se o pel sistema d'administració o per preus orientatius, sempre dirigides pel Mestre amb el seu cosí "Pepet el de Melons" d'encarregat.

Es conserven relacions detallades de costos de materials com grava, arena, ciment, guix, calç i també de ma d'obra -comptada en jornals d'oficials i de peons- datades a partir de l'1 de maig de 1926 fins al 21 de juny de 1928, és a dir, des del començament de les obres fins a posteriors ampliacions, així com justificants de pagaments abonats per "*D. Francisco Ruiz de Foyos a cuenta de la obra de la Yutera*" en concepte de compra de grans quantitats de fusta a "*Almacen de Maderas Vda. De Martínez y Esteve de València*".

Un cop retirat el tio Francisco, el seu gendre, José Rausell, fill del tio "Pepet", va continuar els treballs fins que es va tancar la fàbrica l'any, de tal manera que en les obres realitzades a la Yutera, es pot assegurar que mai va intervenir un paleta que no fora de l'empresa familiar que el tio Francisco va crear.

Com havia procedit igualment amb les escoles, el tio Francisco no es limitava solament a construir – sempre dirigint les obres a peu de canó, com diu un testimoni- sinó que amb la seua influència i la seua empena aplanava el camí, gestionava i obtenia dels propietaris, com hem vist, els terrenys necessaris -en el cas de la Jutera, el tio Ximo “el Bolo” va donar uns camps que tenia a la zona (donats! donats! com diu la mateixa neboda de l’antic propietari).

No es disposa de documentació que ho avaluï, però és lògic deduir que si un terratinent oferia uns camps, el Mestre d’Obres i impulsor de l’obra hi devia posar la seua part, sinó no s’explica que l’opinió dels contemporanis sobre el “tio Caparotllos” continuara sent tan favorable.

En aquells temps, pel “tio Francisco”, coherent amb les seues idees, l’interès general prevalia sobre qualsevol altra consideració.

I tot això sense que fora en detriment d’una situació econòmica personal confortable que tot avala que posava al servei de la gent i del poble de Foios.

No cal insistir sobre la importància vital, per un poble com Foios i per tota la comarca, d’una fàbrica com la Jutera que segons un estudi de Maria Josep Aguilar i Lluïsa Carceller a la revista *La roda del Temps*, “A l’any d’estar oberta ja comptava amb 357 treballadors, i als 4 anys del seu funcionament el número de treballadors s’havia triplicat”. La revista dona la dada, pel període estudiat (1926-1942), de un

nombre de treballadors estabilitzat al voltant dels mil, en un percentatge d'uns 75% de dones i uns 25% d'homes. En total, hauran passat per la Jutera uns 4.000 treballadors i treballadores.

Com hem pogut llegir en un altre treball, la Jutera de Foios "forma part d'un entorn arquitectònic únic - algunes naus són avui protegides- al mateix temps que de la història de Foios i de l'Horta Nord".

I en el llibre *El patrimoni paisatgístic de Foios*, editat per l'ajuntament el 2003, es pot llegir que la Jutera "va caure del cel", una opinió que no deixa de ser sorprenent.

Segur que pel seu impacte econòmic fou un bé de Deu per a moltes famílies. Però de miracle res.

No solament el tio Francisco va ser el constructor material d'aquest "regal", sinó que el més segur és que va saber convèncer els industrials alemanys fins al punt de que triaren un poble com Foios sense antecedents industrials per instal·lar-hi una fàbrica de la importància de la Jutera.

Amb les seues iniciatives i la construcció de la Jutera, el tio Francisco, en son temps, va posar Foios al mapa.

Sobre les escoles i l'Albereda

Ací també l'ombra del tio Francisco és allargada, tan allargada que probablement sense ell no existiria ni una cosa ni l'altra.

I, tant les escoles com l'Albereda, són dos equipaments emblemàtics.

Les escoles pel seu significat, per la preocupació constant d'instruir a la gent del poble, molt pròpia dels republicans i lliures pensadors de l'època (el tíó Francisco era també partidari i admirador de Giner de los Ríos, fundador de la *Institución Libre de Enseñanza*).

I no es va preocupar per les escoles solament de Foios. Com hem vist, va fer una proposta per construir-ne unes al poble d'Alfagar. Així mateix, una carta del Director General de primera ensenyança, Rafael González Coros, de 21 de Setembre de 1935, prova l'interès que va tindre el tio Francisco per dotar Cuiper d'una escola mixta probablement per evitar als infants d'haver de travessar l'horta fins a Foios.

I pel que fa a l'Albereda i els seus carrers adjacents, també són emblemàtics pel que representen d'urbanisme modern i de visó de futur.

En efecte, l'ampliació de Foios va ser planificada segons el pensament urbanístic avançat de l'època, a imitació de l'Eixample de Barcelona que el tio Francisco havia visitat amb freqüència.

D'aquests viatges i amb la seua cultura, va saber absorbir el corrent modernista tant en voga a la Ciutat Comtal i va poder projectar unes escoles amb un moviment i equilibri que es podria anomenar segons expressions del seu net Paco Rausell "Modernisme tio Quico" o "Modernisme foiero"; bellesa solament feta malbé segons el net, per "la cataplasma de columnes i frontispici *pseudo* grecs, imposats per un arquitecte municipal a qui la naturalesa li ha negat tot sentit de la proporció, de l'equilibri i de l'estètica". Amb la resta de la família, el seu net reclama la demolició de l'afegitó que fonamenta "no en un capritx familiar sinó en els drets històrics, jurídics i humans sobre les obres d'art".

Tornant a l'Albereda, potser que la unanimitat favorable entorn a la persona del tio Francisco i la seua obra podia haver patit un cert desencant per part d'aquells -n'hi van haver alguns- que, amb la seua mentalitat agrària, consideraren excessives les dimensions de l'Albereda i l'amplada dels carrers de l'Eixample de Foios, uns carrers, a l'època, plantats d'arbres de banda i banda.

Amb la visió de futur del tio Francisco, quantes collites perdudes, devien pensar els seus detractors!

Pel que fa a les escoles, s'ha trobat un full de calendari probablement de l'any 1916 al revés del qual es pot llegir, escrita a llapis, la nota següent: "*Las obras de las Escuelas de Foyos importarán sobre 92.000 pts*".

També es disposa d'un document sobre paper imprès oficial datat de l'any 1921 i titulat **OBRAS PÚBLICAS. Distrito municipal de Foyos. AÑO 1921. Semana del día 25 de Julio al día 30 de Julio. Relación nominal** de los jornales invertidos durante la citada semana en la obra *de construcción de los edificios Escuelas*.

Seguix una relació manuscrita de 16 noms amb el compte de jornades treballades per cada treballador durant aquella setmana, pagades a raó de 2,50 fins 9,75 pts per jornada o siga uns jornals setmanals que van de les 12,50 a les 48,75 pts, per 5 dies de treball.

Segons testimonis, la construcció i inauguració de les escoles tingueren lloc sent alcalde de Foios Francisco Ausina Ros, el tio Paco el "Cabildo".

Les terres on es van construir les escoles pertanyien als barons d'Alcahalí. El baró, José Ruíz de Lihory, també marqués de Villasante va ser alcalde de València.

Existix, una relació manuscrita titulada *Cuentas pendientes con Francisco Ruiz Ferrando* de la venta d'onze solars de les terres dels barons -amb la superfície en pams de cada parcel·la, el preu del pam i el total del cost de la parcel·la- que revela coses interessants.

Primerament, que el tio Francisco fou amb tota probabilitat qui va realitzar el treball de parcel·lació de

les terres del baró a la vegada que feu d'intermediari en la venda de les parcel·les cobrant per tot plegat una comissió del 2%, percentatge que faria riure els nostres taurons moderns de la construcció.

I fet més significatiu: el tio Francisco compra el solar on construirà la seva casa a les mateixes condicions que compren les altres famílies de Foios: *“solar vendido a Francisco Ruiz Ferrando de palmas 4397 por Pts 2418 el 22 de Diciembre de 1926 fecha de la escritura notarial se entregó al propio Francisco Ruiz Pts -50 o sea algo más del 2% del precio”*.

No s'ha trobat cap indicació de la compra dels terrenys de les escoles i de l'albereda i tot indica que foren cedits en contrapartida de la parcel·lació i venda de la resta de les terres. Una cessió molt més generosa pel poble de Foios que el 10% que marquen les lleis actuals, i probablement per això el carrer de les escoles rebria el nom que encara porta avui, de Barones de Alcahali i el que, vorejant l'Albereda, va de la Sarieta a la plaça de l'Estació, el nom, també encara vigent, de Ruiz de Lihory.

Si Foios disposa d'aquests dos equipaments públics –l'albereda i les escoles avui transformades en Casa de la Cultura i en Llar dels Jubilats- és perquè el tio Francisco en va prendre la iniciativa, imposar, obtenir gratis els terrenys, construir i, probablement finançar la construcció amb fórmules tan avantatjoses -o més, tractant-se del poble- que les que va proposar a l'ajuntament d'Alfajar.

Com també va finançar moltes cases de famílies necessitades de Foyos que li anaven retornant com podien, sense interessos, les quantitats avançades.

Quan un pare de família acudia a ell, sols li preguntava: "Tens un duro? Doncs va!" I amb això començava l'obra.

Si tenien dificultats per pagar, la seua frase sempre era la mateixa: "Tu no et preocupes i cria la família".

S'han trobat paperetes manuscrites, algunes firmades amb el dit: *"Recibí de Francisco Ruiz Ferrando la cantidad de cien pesetas en concepto de préstamo. Son #100# Pts. Foyos 18 de Abril de 1948. Por no saber firmar Agustín Mercader Rausell firma con las huellas digitales"*.

Una d'aquestes paperetes val la pena reproduir-la en la seua integritat perquè explica perfectament el procediment utilitzat. El tio Francisco prestava sense interès, estipulant la manera de tornar el préstec i solament compromentent-se el beneficiari a pagar les despeses que podia ocasionar per incompliment del seu compromís:

Yo Alfredo Ros Carceller, mayor de edad, casado, ebanista, vecino de Foyos, confieso deber a Don Francisco Ruiz Ferrando, de la misma vecindad, o a quien en derecho represente, la cantidad de cuatrocientas treinta y cinco pesetas, que me dejó prestadas sin interés alguno, cuya cantidad me comprometo devolver a dicho Señor Ruiz o a quien en derecho le represente y en su propio domicilio por

entregas semanales de quince pesetas a partir de la entrante semana, con la observación de que si dejara de abonar alguno de los plazos, se entenderían vencidos los restantes y con la obligación por mi parte de abonarle el saldo que resulte al tiempo de incumplimiento, como asimismo respondo de los gastos y perjuicios que por tal morosidad diera lugar si me reclamare el Señor Ruiz o su representante legal.

Y para que conste extiendo el presente que firmo con un testigo en Foyos a veinticuatro de Enero de mil novecientos treinta y dos.

A més, El tio Francisco va crear una espècie de Banc de Crèdit Popular que avançava als llauradors els diners per comprar les llavors i aquests li els tornaven quan venien la collita o, el més segur... quan podien!

En través d'una de les paperetes es pot llegir: *"Devolverà esta cantidad a la cosecha del trigo del corriente año".*

En aquest aspecte va ser també un precursor i d'alguna manera "l'inventor" a Foios d'uns "micro crèdits" avui molt útils en països del tercer món on resolen no pocs problemes de la gent.

El Musical

I com no; també va saber convèncer el propietari del terreny, el tio Roque Badía Bruixola (de "Corriola") per construir el Musical a la cantonada dels carrers Barones de Alcahali i Secretari Higón, on fa poc encara tenia la seu la Societat Musical de Foios de la qual tots dos foren membres fundadors i "*socios honorarios por su auxilio tanto artístico como material en beneficio de esta sociedad*".

En una acta manuscrita de 30 de Novembre de 1927 es pot llegir: "*Aceptar la proposición de D. Francisco Ruiz, en la cual dicho Sr. se ofrece a abonar de su cuenta el coste de una mesa de billar para la sociedad y con los rendimientos que se obtengan de ella amortizar su coste y una vez amortizada en su totalidad pasar la mesa a ser propiedad de la sociedad.*"

Inútil precisar que el billar no va ser mai "*amortizado*" i que es tracta d'una clàusula d'estil per no dir que a la pràctica en feia donació a la societat.

Més sobre la persona

De tot el que es ve explicant, potser algú podria concloure que certs aspectes del “currículum” del tio Francisco poden semblar al d’aquelles personalitats de l’època, nous senyors feudals dels que depenia la vida i hisenda dels seus pseudo protegits, clàssics cacics disfressats de “benefactors” i que tant han abundat en èpoques passades.

La personalitat del tio Francisco estava a les antípodes d’aquesta gent. Res més lluny d’ell, en efecte, quan veiem com actuava, observem la seua vida personal i confrontem el testimoniatge dels seus contemporanis d’horitzons molt diversos.

El tio Francisco no es servia dels seus iguals sinó que els servia.

Va quedar viudo molt jove, als quaranta dos anys, i al cap d’uns anys es va posar a viure amb Pepica.

La tia Pepica era d’extracció humil; la seua família la va tirar de casa quan va quedar embarassada i abandonada pel seu nuvi, el pitjor que podia passar-li a una dona en aquella època. El tio Francisco la va recollir del carrer i la va instal·lar, en un primer temps, al motor de “Pusa” i més tard van viure junts al carrer Barones de Alcahali on va morir.

Era una molt bona dona que tractava i volia als nets del tió Francisco com si foren els propis nets i era

molt estimada per ells i molt respectada per les seues filles.

El tio Francisco i la tia Pepica van ser el que avui diríem parella, casant-se poc abans de morir i mostrant el tio Francisco, a la societat d'aquell temps, l'exemple del seu esperit obert i generós, exempt de tot prejudici social.

Gràcies a ell la tia Pepica va tindre una vida molt diferent a la que sens dubte, en una època com aquella, l'actitud dels seus pares l'haurien condemnada.

A la cantonada de l'Albereda i el carrer Ruiz de Lihory, a la mateixa vorera on avui encara hi ha perfectament conservat el xalet dit de "Don Adolfo" - el metge del poble d'aquella època- el tio Francisco disposava d'un pati amb unes dependències on acollia, a canvi de res, tots els indigents que passaven pel poble.

Allí, aquestes persones tenien en permanència la seguretat de trobar un plat de calent i on poder dormir, sense haver-se de plegar a cap disciplina, ni donar cap explicació a ningú. Era una espècie d'hospici permanent per als maltractats de la vida. Diu un dels testimonis que "estava ple d'abuelets tots molt nets".

De la gran quantitat de vellets que recollia podem esmentar, perquè molts a Foios encara els recorden, "Les Abueletes", "Nasio", "El tio Ratat", "El tio Nelet"...

A més, cada Nadal, en la “portalà” avui casa d’Elena, el tio Francisco obria de par en par les portes i plantava una gran taula i tots els pobres que passaven demanant almoïna, els seia amb ell per compartir el menjar. A la pregunta del seu net Paco de per què feia això, ell, l’agnòstic, responia: “Això és el que predica l’evangeli...”

Altruisme, solidaritat i respecte eren els sentiments que movien el tio Francisco. Era la generositat personificada, coherent amb la seua ètica i els seus ideals.

Els valors humanitaris i autèntics del tio Francisco eren reconeguts pels seus treballadors i també per tot el poble, com ho demostren els testimonis de tot color polític, dels quals, per acabar aquesta semblança, transcrivim algunes de les seues opinions sobre la personalitat d’un home generós que va marcar de la seua empremta el poble de Foios.

Tots els testimonis coincidixen:

Milagros Fontestad Rodrigo:

Totes les coses que sé d’ell són bones, cap de mala

Es posava la ma a la butxaca i no mirava el que donava; això, mirant-ho jo!

S’ho mereix tot

Molt bona persona

Vicent Ruiz Llistó, elegit regidor socialista de Foios a les primeres eleccions democràtiques:

Republicà, d'esquerres, lliberal, lliure pensador

Seguidor de Blasco Ibañez

Considerat molt com a persona

Guillermina Corell Dorba:

Mon pare era de dretes i ell d'esquerres però els dos eren molt sabuts i s'estimaven molt

Personalitat que feu molt pel poble

Molt bon cor, molt bona persona

Francisco Bruixola Pedro "El tio Paco de Foios", d'ideals polítics a l'oposat dels seus:

Home molt correcte, molt decent

Gran personatge de Foios

D'una gran capacitat i de moltíssima categoria

El que ha fet no es pot contar amb paraules

Es desvivía per Foios

Tenia els seus ideals però no va voler ser mai alcalde

Pots estar molt orgullosa del teu "abuelo" (a la seua neta Ana)

Humil, senzill, gens orgullós.

Al finalitzar la guerra, el prestigi del tio Francisco al poble era gran, però forçat per les autoritats d'aquell temps, va haver d'iniciar una discreta retirada.

La vida continuà, si bé en una altra època i uns altres actors.

Àngel Castanyer Rausell

Foios, tardor de 2008

Patrocinio Rausell i Francisco Ruiz

El tio Francisco a l'albereda

El tío Francisco en la celebración d'una boda

io Francisco lluint una distinció i voltat de les seves dos filles i d'autoritats, a l'ocasió d'un dels nombrosos homenatges que se tributar al llarg de la seua vida

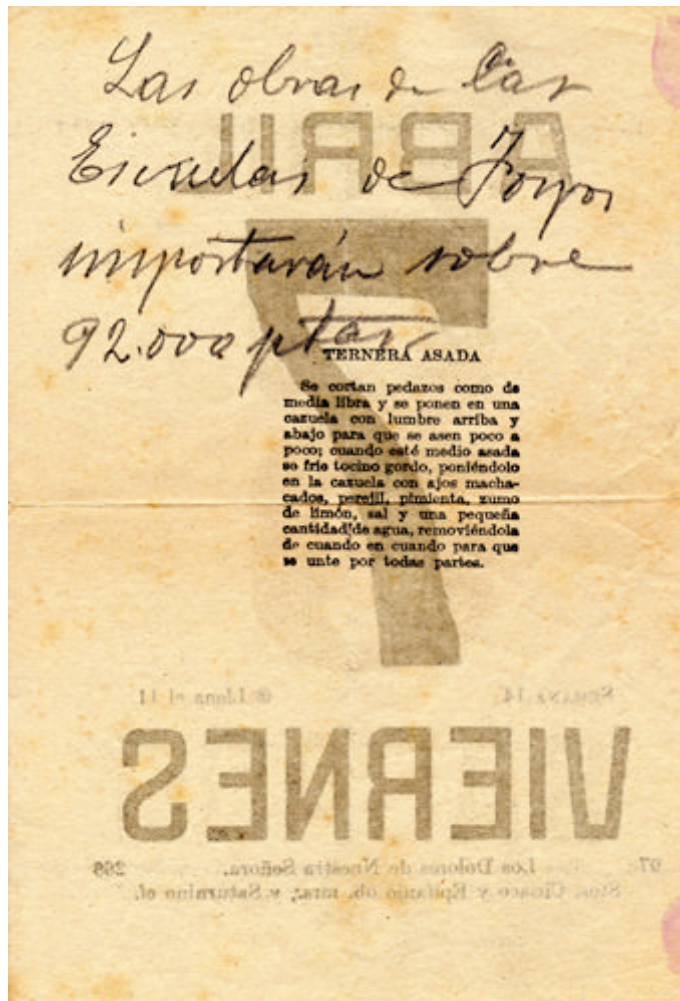
OBRAS PÚBLICAS

Distrito municipal de Sejor AÑO 1921
 Semana del día 25 de Julio al día 30 de Julio

Relación nominal de los jornales invertidos durante la citada semana en la obra de construcción de las escuelas.

NOMBRES	Lunes	Martes	Miércoles	Jueves	Viernes	Sábados	TOTAL jornales	Su precio		IMPORTE	
								Plas.	Cts.	Plas.	Cts.
Francisco Riera Ferrando	1	1	1	1	1		5	9	75	48	75
José Riera Ferrando	1	1	1	1	1		5	9	75	48	75
José Carrillo Rodríguez	1	1	1	1	1		5	9	75	48	75
Francisco Carrillo Rodríguez	1	1	1	1	1		5	9	75	48	75
José M.º Pagan Mill	1	1	1	1	1		5	9	75	48	75
Sebastián Jara Martínez	1	1					2	9	75	19	50
Gregorio Jara Martínez	1	1	1	1	1		5	9		45	
José Borrero Ruiz	1	1	1	1	1		5	9		45	
José María Borrero Ruiz	1	1	1	1	1		5	9		45	
Josafat Vela Martínez	1	1					2	9		18	
Sebastián Jara Martínez	1	1					2	9		18	
Antonio Carrillo Rodríguez	1	1	1	1	1		5	9		45	
José Borrero Ruiz	1	1	1	1	1		5	2	50	13	50
Sebastián Chivalla Capatzen	1	1	1	1	1		5	10		50	
Manuel Díaz (ca)	1	1	1	1	1		5	10		50	
Manuel Jara Martínez (ca)	1	1	1	1	1		5	10		50	
Suma y sigue.....							71			149	75

Comptabilitat dels jornals invertits en la construcció de les escoles

Pressupost darrere d'un full de calendari

Cuentas pendientes con
Francisco Ruiz Ferrando

- 1) Solar vendido a Francisco Laueri
Mari de 3695 palmos por Puerto, 2586'5
En 26 febrero de 1925 fecha del contrato privado
se entregó a Francisco Ruiz Ferrando
por sus trabajos a razón de media percha 92'35
no se le debe nada
- 2) Solar vendido a Vicente Bruixola
Palanca de palmas 101912 por Puerto 7134
En 14 marzo 1925 fecha del contrato privado
se entregó a Francisco Ruiz Ferrando 107
En 3 de noviembre 1925 recibió 60
Se le debe para completar los 2167
que corresponden al 5% al pagar las
4000 que faltan de los 7134 47
- 3) Solar vendido a Enrique Palau
Laueri de 2138 palmos por Puerto 1281
En 30 agosto de 1926 fecha del contrato
privado se le entregaron a Francisco Ruiz
a razón de una de 3% de los 1281 Puerto 50
no se le debe nada

Terres dels Barons d'Alchali venudes en parcel·les